

Verslag lezing door dhr. Bert Tops en dhr. Stephane Delaruelle: De novo feceramur. De "stichting" van Turnhout in 1212. De geschiedenis archeologisch bekeken.

Tijdens het feestjaar 2012 organiseert Taxandria niet minder dan acht lezingen over de stadsgeschiedenis. Op 20 februari beten historicus Bert Tops en archeoloog Stephan Delaruelle de spits af met een spreekbeurt over de vroegste fase hiervan, die leidde tot het verlenen van stadsrechten door hertog Hendrik I in 1212. Hun lezing is het resultaat van het project rond de archeologische opgraven op de Markt in 2010.

Bert Tops gaf eerst een overzicht waarin hij de bestaande geschreven bronnen analyseerde. De oudste geschreven vermelding van 'Turnholt' is te vinden in het archief van het Sint-Romboutskapittel in Mechelen en dateert van circa 1148. Het gaat om een pauselijke bul betreffende een betaling van 12 penningen. Het eerste stuk met ook inhoudelijke betekenis dateert uit 1187 en betreft een schenking van een allodium (eigen goed) door Geraard van Duffel aan de orde van de Tempeliers.

Uit 16de-eeuwse cijnsboeken valt af te leiden dat dit allodium vermoedelijk was gelegen in Oud-Turnhout, ten oosten van Corsendonk.

Het auditorium van het Speelkaartenmuseum was net groot genoeg om iedereen een plaatsje aan te bieden.

Uit andere bronnen van latere datum, zoals de Ferrariskaart uit de 18de eeuw, kunnen we afleiden dat de eigendommen in Turnhout erg versnipperd waren. Was Oud-Turnhout ouder dan Turnhout? Daarover bestaat nog altijd geen zekerheid.

In 1212 gaf Hendrik I een aantal 'novo oppida libera' vrijheidsrechten, waaronder dus aan Turnhout. Concreet hield dit onder andere in dat dit gebied geen lasten meer moest afdragen en dit om ondernemers en handelaars te lokken. De burgers of 'poorters' van Turnhout gingen voortaan ook juridische bescherming, maar Turnhout werd pas echt een stad in de 17de eeuw. Was Turnhout een 'creatio ex nihilo'? Zeker niet, er was al een dorpsgemeenschap voor 1212, zoals ook is gebleken uit de archeologische opgravingen. Daarover ging het tweede deel van de lezing.

In deel twee lichtte Stephan Delaruelle de resultaten toe van de opgravingen op en rond de Markt en ook elders. Eerst gaf hij een overzicht

van de onderzochte sites en van de belangrijkste nieuwe inzichten.¹ Uit de opgravingen aan de zuidkant van de Markt blijkt dat er al bewoning is geweest in de 9de-12de eeuw, maar continuïteit tijdens deze periode kan niet worden aangetoond. Ook aan de Miko (site Bentel) is er bewoning geweest: daar werden resten aangetroffen van een kleine nederzetting met afgebakende erven. Wellicht is deze plaats begin 13de eeuw echter verlaten, dus rond 1212 toen Turnhout vrijheidsrechten kreeg.

Alle factoren wijzen op bewoning op en rond de Markt, maar wellicht is rond 1212 tabula rasa hiermee gemaakt en zijn toen de nog steeds bestaande rooilijnen getrokken. Dit blijkt uit onderzoek van de marktlaag, waar een oudere leeflaag bleek onder te zitten. Deze leeflaag bleek erg doorleefd, wellicht rond 1500 is voor een eerste keer bestrating aangelegd. Aan het Zegeplein bleek dan weer ophoging door middel van plaggen in 1 beweging, dus daar is er nog lange tijd aan landbouw gedaan. Dus Turnhout was nog lange tijd stad en dorp tegelijk. Wellicht creëerde de hertog rond 1212 dus een rechthoekig marktplein met kavels rondom. Is het kasteel ouder dan 1212? Dat blijft onduidelijk. Mogelijk liet de hertog toen een bestaande constructie vervangen of verbouwen.

Het is alvast uitkijken naar het boek dat beide sprekers in juni publiceren over 'De Cingel van Turnhout'.

Sam Van Clemen

¹ Zie hierover ook: Sam Van Clemen. 'Verslag lezing door dhr. Stephan Delaruelle: Uit Turnhoutse bodem. Recent archeologisch onderzoek in de regio Turnhout'. In: Taxandria Nieuws, jg. 28, 2010, nr. 3, [p. 22-24].
Nieuwsbrief Taxandria 2, 2012